

**PROGRAMES
INTERGENERACIONALS EDUCATIUS AMB
ALUMNAT D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA**

Programes intergeneracionals educatius amb alumnat d'educació primària

Victòria Quesada Serra
Maria Sintes Torres

Resum

El propòsit d'aquest capítol és fer una exploració inicial de programes intergeneracionals educatius que involucrin a nens d'educació primària i a persones majors. Es tracta de conèixer alguns dels programes intergeneracionals existents amb estudiants d'aquests nivells educatiu i de persones adultes majors, així com també d'analitzar les característiques d'aquests programes i els resultats que s'obtenen a través de la seva aplicació. Per aconseguir aquests objectius es va realitzar una revisió de la literatura a 5 bases de dades i es van seleccionar 15 articles que versaven sobre un programa intergeneracional i complien amb els següents requisits: programa que s'hagués publicat en castellà o en anglès en format article durant els darrers 15 anys, que inclogués a nins i nines d'educació primària i/o secundària, que s'hagués dut a terme dins o fora del centre escolar i que implicués una interacció mantinguda durant un temps entre els infants i les persones majors. En aquest capítol es presenten els 15 programes, explorant les seves característiques.

Resumen

El propósito de este capítulo es hacer una exploración inicial de programas intergeneracionales educativos que involucren a niños de educación primaria y a personas mayores. Se trata de conocer algunos de los programas intergeneracionales existentes con estudiantes de estos niveles educativos y de personas adultas mayores, así como también de analizar las características de estos programas y los resultados que se obtienen a través de su aplicación. Para conseguir estos objetivos se realizó una revisión de la literatura en 5 bases de datos y se seleccionaron 15 artículos que versaban sobre un programa intergeneracional y cumplían con los siguientes requisitos: programa que se hubiera publicado en castellano o en inglés en formato artículo durante los últimos 15 años, que incluyera a alumnado de educación primaria, que se hubiera llevado a cabo dentro o fuera del centro escolar y que implicara una interacción mantenida durante un tiempo entre los niños y las personas mayores. En este capítulo se presentan los 15 programas, explorando sus características.

---

1. Introducció

Quan parlem de relacions intergeneracionals, al·ludim als vincles entre persones de diferents grups d'edat (Delgado i Calero, 2017). Un pilar de les relacions intergeneracionals és que són de naturalesa recíproca, això vol dir que és necessària la participació de totes les parts perquè aquestes es formalitzin i que totes les parts en treuen un benefici.

Inicialment, les relacions intergeneracionals es desenvolupen, per norma general, en l'àmbit familiar (Díaz et al., 2020; García de la Torre, 2011), essent més comuns entre els pares i els fills, els avis/àvies i els seus corresponents néts/es i entre familiars de diferents edats.

En la població occidental crear vincles entre les persones majors i els més joves fora de l'àmbit familiar és complicat, degut en part a que la perspectiva i la manera d'actuar són diferents entre generacions (Delgado i Calero, 2017), però també en gran mesura a la falta d'espais socials compartits i a les poques oportunitats d'interacció continua entre nins i persones majors (Díaz et al., 2020; Thompson et al., 2016).

No podem oblidar que les relacions entre persones de diferents grups d'edat són bàsiques per a la solidaritat i la col·laboració entre els membres d'una societat, i que es fa de cada cop més necessari obrir nous camins per a poder aconseguir-ho. Com indicà Zaidi et al. (2012) fa ja uns anys, s'està produint un allunyament entre generacions. En la mateixa línia, les Nacions Unides, ja fa més de vint anys, van exposar a la II Assemblea sobre l'Envel·liment que era imprescindible fomentar l'empatia intergeneracional a través de procediments que propiciïn i afavoreixin el vincle entre membres de diferents generacions. Des de llavors, en l'àmbit acadèmic i també social s'han anat produint en les últimes dècades propostes intergeneracionals (Giraudeua i Bailly, 2019).

Una forma de fomentar les relacions intergeneracionals són els programes intergeneracionals. Es pot entendre per programa intergeneracional aquella forma d'intercanviar mitjans i ensenyament de forma continuada a través de la relació entre persones de diferents grups d'edat (Bostrum et al., 2001) amb la finalitat que resulti avantatjós per a totes les persones participants (Giraudeau i Bailly, 2019).

Els programes intergeneracionals impliquen una interacció sistematitzada i continuada entre els membres dels diferents grups d'edat per aconseguir un benefici mutu (Newmant et al., 1997). En aquest sentit, els elements dels que ha de contar un programa intergeneracional són: 1) servei o intercanvi de mitjans, 2) interconnexions o relacions mantingudes en el temps, 3) avantatges per a tots els participants i 4) en el que hi participen persones de diferents edats.

Els beneficis que es persegueixen amb aquest tipus de programes inclouen l'adquisició de nous aprenentatges per part de les persones de cadascuna de les generacions que participin en ells (Saldaña i Hernández, 2016), la creació de relacions significatives i el foment del desenvolupament emocional i social (Newman i Hatton-Yeo, 2008), una major comprensió i respecte, tot superant actituds negatives i/o estereotipades que puguin existir envers a membres d'altres generacions (Sánchez et al., 2018) i l'augment de la solidaritat i la percepció envers altres generacions (Chung i Kim, 2020).

A més, diversos estudis han demostrat que els vincles entre persones de diversos grups d'edat proporcionen un efecte beneficiós en els majors a nivell físic, social emocional i cognitiu (Canedo et al., 2014), es redueixen els sentiments de soledat que experimenten algunes persones (Murayama et al., 2015), augmenta la seva memòria i altres aptituds cognitives (García de la Torre, 2011), i es produeix una major valoració de les vivències pròpies del passat i una difusió de costums (ibídem), entre d'altres.

Aquests programes poden néixer d'inquietuds pràctiques i socials i es poden dur a terme en diversos àmbits, essent alguns dels més comuns l'àmbit comunitari i l'àmbit escolar.

Els programes intergeneracionals escolars propicien la possibilitat d'aprenentatge i formació per als majors, a la vegada que impliquen un format eficaç per a poder aprofitar les aportacions de les persones majors a la població escolar (Comissió Europea, 2011). Així, si bé tradicionalment s'ha entès que l'aprenentatge es du a terme majoritàriament per part dels menors, en el que les persones majors tutoritzen als menors i intercanvien la seva saviesa i vivències amb ells, alguns programes donen gran rellevància a unes relacions menys jeràrquiques i més horitzontals, en les que menors i majors poden agafar i intercanviar el rol de "mentor" i "mentoritzat". Un exemple típic en el que els menors poden ser mentors de les persones majors és el cas dels avanços tecnològics.

2. Objectiu

L'objectiu de l'estudi és fer una primera aproximació a programes intergeneracionals que s'han dut a terme amb persones majors i nins i nines d'educació primària i analitzar quines característiques tenen.

3. Mètode

Per donar resposta a aquest objectiu es va dur a terme una revisió de la literatura. Es van revisar cinc bases de dades: Dialnet, SCOPUS, Springer, ScienceDirect-Elsevier i Web of Science durant els mesos de març i maig del 2021.

Les paraules clau utilitzades en la revisió foren: "intergeneracional", "programa intergeneracional", "programes escolars intergeneracionals", "escola", "educació", "educació primària", "nins" "adults" i "ancians". Aquests termes es van combinar utilitzant diversos sinònims per crear diferents equacions de recerca. La cerca es va fer en castellà i en anglès.

Per tal de seleccionar els programes intergeneracionals que s'inclouen a aquesta primera revisió es van determinar una sèrie de criteris (Veure Taula 1).

Taula 1 | *Criteris d'inclusió dels documents*

Temporal	Publicats entre els anys 2005-2020
Idiomàtic	Publicats en castellà o en anglès
Edat de les persones majors	S'inclouen aquells programes en el que participen persones a partir dels 55 anys.
Lloc d'implementació	S'accepten programes educatius que s'implementen dins i/o fora de l'aula/centre escolar.
Temàtic	S'inclouen aquells programes que impliquen una interacció directa i continuada durant un temps entre l'alumnat d'educació primària i les persones majors.

Finalment es van seleccionar 15 articles, que feien referència a 13 programes.

4. Resultats

A continuació es presentaran els programes intergeneracionals, tot detallant les seves característiques principals.

4.1. Programes que s'analitzen i característiques del document

La taula 2 mostra els 15 articles seleccionats durant la revisió, tot incloent la revista en el que s'ha publicat, els i les autores, l'any de publicació i la revista, el títol de l'article en el que es troba publicat i el programa al que es fa referència. Cal indicar que 7 dels estudis seleccionats es van desenvolupar a Espanya, 6 als Estats Units, 1 a la Xina i 1 a Israel.

4.2. Característiques principals dels programes

Les característiques principals dels programes seleccionats es poden veure en la taula 3, en el que s'indica juntament amb el nom del programa, en què consisteix el programa, la seva durada, el context d'aplicació i el nivell educatiu dels nens i nenes participants.

Com es pot comprovar, a tots els programes seleccionats hi participen menors que es troben cursant l'educació primària. Les persones majors participants tenen una edat diferent en funció de l'estudi, participant en alguns programes a partir de 55 anys, com és el cas del programa d'art intergeneracional a l'escola (Whiteland, 2016), d'altres a partir dels 60 anys, com és el programa de connexió multigeneracional (Gamliel i Gabay, 2014) i el programa IL-GP & GC (Lyu et al., 2020) i a partir de 66 anys, com és el cas del programa intergeneracional multidimensional (Lynnott i Merol, 2007) i el programa intergeneracional orientat a la pràctica radiofònica (Abarrategui, 2018).

Taula 2 | Programes intergeneracionals seleccionats i informació de l'article en el que es troba publicat

Autors	Any	País	Revista	Títol de l'article	Títol del programa intergeneracional
Lynott i Merol	2007	Estats Units	<i>Educational gerontology</i>	Improving the attitudes of 4th graders toward older people through a multidimensional intergenerational program	Programa Intergeneracional Multidimensional
Werner et al.	2012	Estats Units	<i>Journal of School Health</i>	Active generations: an intergenerational approach to preventing childhood obesity.	Active Generations
Abriol	2013	Espanya	<i>Educational Psychology</i>	Experiencia Intergeneracional entre personas mayores institucionalizadas y grupo de escolares.	Programa de Educación Intergeneracional "Nuestros juegos populares" y "Estrategias mnemotécnicas".
Fried et al.	2013	Estats Units	<i>Contemporary Clinical Trials</i>	Experience Corps: a dual trial to promote the health of older adults and children's academic success	Experience Corps
Ruiz et al.	2013	Espanya	<i>International Journal of Developmental and Educational Psychology</i>	Sociocognitive stimulation for elderly through an intergenerational programme based on the recovery of traditions and popular customs	Taller de Tradiciones y Costumbres.
Gamliel i Gabay	2014	Israel	<i>Educational gerontology</i>	Knowledge exchange, social interactions, and empowerment in an intergenerational technology program at school	Programa de Conexión Multigeneracional (MCP)
Orte et al.	2014	Espanya	<i>Anuari de l'Educació de les Illes Balears</i>	Sharing Childhood, compartint la infància a les escoles amb una mirada intergeneracional. El primer any de feina junts	Compartir la Infància (SACHI)

continua

Autors	Any	País	Revista	Títol de l'article	Títol del programa intergeneracional
Varma et al.	2015	Estats Units	<i>The Gerontologist</i>	Experience corps Baltimore: Exploring the stressors and rewards of high-intensity civic engagement	Experience Corps
Whiteland	2016	Estats Units	<i>International Journal of Education & the Arts</i>	Exploring Aging Attitudes through a Puppet Making Research Study	Programa de arte intergeneracional en la escuela
Abarrategui	2018	Espanya	<i>Revista científica en el ámbito de la Comunicación Aplicada</i>	Radio intergeneracional en la escuela: una propuesta para el envejecimiento activo	Programa intergeneracional orientado a la práctica radiofónica
Moreno, et al	2018	Espanya	<i>Revista Iberoamericana de Educación</i>	El impacto educativo de los programas intergeneracionales: un estudio desde la escuela y las diferentes instituciones sociales implicadas	Programas Intergeneracionales desde la escuela
Chorn i Casadonte	2019	Estats Units	<i>Educational gerontology</i>	Children's attitudes and classroom interaction in an intergenerational education program	Ciencia Intergeneracional Project Serve
Campillo et al.	2020	Espanya	<i>Educational Research</i>	Present and future of school intergenerational programmes: A study from Spain	Modelo de Escuela Intergeneracional
Lyu et al.	2020	Xina	<i>International Review of Education</i>	The implementation and effectiveness of intergenerational learning during the COVID-19 pandemic: Evidence from China	Aprendizaje intergeneracional entre abuelos y nietos (IL-GP & GC).
Quesada et al.	2020	Espanya	<i>Anuari de l'envelliment: Illes Balears</i>	L'avaluació d'un programa intergeneracional a educació primària: propostes per a l'avaluació a partir de les lliçons apreses en el projecte SACH12.	SACH12

Així mateix, degut als criteris que es van establir en la recerca, es pot comprovar com el centre educatiu i l'aula són els espais primordials en el que es desenvolupen els programes intergeneracionals que s'han seleccionat. Tot i que, en alguns programes es combinen les sessions d'aula amb sessions a la pròpia casa dels infants, espais de la comunitat i/o a la llar de persones majors.

La durada dels programes ha estat un altre dels aspectes observats i que varien considerablement incloent des de tot el curs acadèmic, com és el cas d'experience Corps (Fried et al, i Varma et al., 2015) o bé donant-se tant sols en un o dos mesos, com és el cas d'Active Generations (Werner et al., 2012), el programa d'art intergeneracional (Whiteland, 2016) i el projecte IL-GP & GC (Lyu et al., 2020). Efectivament, la durada és un element clau en els programes intergeneracionals, no podem oblidar que si la intenció és establir un vincle, els programes han de tenir una durada considerable i estar mantinguts en el temps.

Es pot veure una gran varietat en el tipus de programa i en què consisteix (Veure Taula 3), essent el més comú que les persones majors exerceixin com a mentors, experts o persones de suport al mestre o bé l'ús de diverses activitats que fomenten la interacció i relació entre les persones majors i els menors, ja sigui a través de jocs populars, intercanvis d'experiències i vivències, la creació conjunta d'algun recurs (com per exemple "podcast" o títeres.), entre d'altres.

Així, és de destacar que s'hi presenten programes que es poden organitzar en 4 tipus diferents:

1. Programes en els que les persones majors exerceixen de suport al mestre o la mestra durant el transcurs del curs escolar, com és el cas del programa Experience Corps (Fried et al., 2013; Varma et al., 2015) i Project Serve (Chorn i Casadonte, 2019).
2. Programes en el que els majors exerceixen de mentors i donen xerrades, com els programes Active Generations (Werner et al., 2012) i Programas Intergeneracionals des de l'escola (Moreno et al., 2018).
3. Programes que estableixen un tipus d'activitats interactives que fomenten la comunicació i la interacció com són els jocs, compartir experiències o el treball conjunt i col·laboratiu com són el programa de connexió multigeneracional (Gamliel i Gabay, 2014), els programes SACHI i SACHI2 (Orte et al., 2014; 2020), el programa d'art intergeneracional a l'escola (Whiteland, 2016), el programa intergeneracional orientat a la pràctica radiofònica (Abarrategui, 2018), i el programa IL & GP (Lyu et al., 2020).

Taula 3 | *Característiques principals dels programes intergeneracionals seleccionats*

Autors i any	Programa	En què consisteix?	Durada	Context	Nivell educatiu
Lynott y Merol, 2007	Pl. Multidimensional	Visita dels infants als majors i viceversa. Inter-canvi d'experiència i de fotografies i discussió sobre les mateixa, els infants feien preguntes prèviament preparades a les persones majors, intercanvi d'obsequis i abraçades.	5 mesos Es realitzen 4 visites: 2 a la llar de majors i 2 a l'escola. Durada de la visita: 2,5 hores	Centre educatiu i llar de persones majors	Educació primària (4º)
Werner et al., 2012	Active Generations	Els majors exerceixen de mentors i desenvolupen amb els estudiants 10 lliçons adaptades del programa CATCH (nutrició, activitats practiques, consum de refrigeris nutritius i jocs)	De 1 a 2,5 mesos. Sessions de 1,5 hores.	Centre educatiu (fora de l'horari lectiu) i/o campament d'estiu	Educació primària (3º, 4º i 5º).
Abril, 2013	"Nuestros juegos Populares" i "Estrategias mnemotécnicas"	Participació conjunta en tallers d'estratègies mnemotècniques i de jocs populars.	No especifica durada. 1,5 hores.	Centre escolar i centre residencial de majors	Educació primària
Fried et al., 2013	Experience Corps	Les persones majors voluntàries participen a l'aula donant suport educatiu als mestres. Es cerca una millora del rendiment acadèmic i del comportament de l'alumnat i un envelliment actiu per part de les persones majors.	Tot el curs acadèmic. 3-4 dies a la setmana. 15 hores setmanals.	Aula	Educació primària
Ruíz et al., 2013	Tradicions i costums	Es realitza entre avis i els seus nets. Es realitzen tallers-seminaris sobre les tradicions populars. Els majors transmeten les seves vivències.	No especificat	Aula	Educació primària
Gamliel i Gabay, 2014	Connexió multigeneracional (MCP)	Participació conjunta a l'aula d'ordinadors de les escoles. Els ordinadors es fan servir com a mitjà per l'intercanvi intergeneracional, fomentant l'aprenentatge mutu. Es van intercanviant els papers de docent i alumne.	6 mesos	Aula	Educació primària

continua

Autors i any	Programa	En què consisteix?	Durada	Context	Nivell educatiu
Orte et al., 2014	Compartir la Infància, (SACHI)	Es treballen temes relacionats amb "compartir la infància" dissenyats per facilitar la relació i el coneixement mutu entre els participants. S'utilitza el treball col·laboratiu en grups estables.	3-4 mesos. 8 sessions, una cada 15 dies.	Aula	Educació Primària
Varma et al., 2015	Experience Corps	Es realitzen tutories grupals en lectura i matemàtiques, treball bibliotecari i resolució de conflictes i problemes de comportament. Els majors exerceixen de mentors i tutors a les escoles.	Tot el curs acadèmic. 15 hores setmanals. Sessions de 1,5-2 hores.	Aula.	Educació Primària
Whiteland, 2016	Programa d'art intergeneracional a l'escola	Inicialment, els majors i estudiants llegeixen pel seu compte i juguen per fomentar el vincle. Es participa en la creació de títers i escriptura de guions. Els guions s'escriuen de forma conjunta i col·laborativa, a continuació es creen els títeres de mà, també de forma conjunta. Es realitza l'espectacle i es reflexiona sobre el procés...	5 setmanes	Aula	Educació primària
Abarrategui, 2018	Programa intergeneracional orientat a la pràctica radiofònica	S'intenta vincular l'alumnat del centre educatiu amb les persones majors del barri tot creant un podcast del patrimoni cultural immaterial de la zona.	16 sessions	Aula	Educació primària (4º)
Moreno, et al., 2018	Programes Intergeneracionals de l'escola	Las persones majors van al centre educatiu a donar xerrades sobre la seva experiència amb una part dialògica (els nins i nines demanen). Es programen activitats conjuntes: Taller de l'experiència, Jocs tradicionals i fabricació de juguetes (p.ex. jugar a bolos).	-	Centre educatiu	Educació primària i Educació secundària

continua

Autors i any	Programa	En què consisteix?	Durada	Context	Nivell educatiu
Chorn i Casadonte, 2019	Ciència Intergeneracional. Project Serve	El majors exerceixen com a mentors resolent dubtes i ajudant als estudiants. Donen suport als Mestres durant l'assignatura de ciències.	14 setmanes (10 hores a la setmana)	Aula	Educació primària i Educació secundària
Campillo et al., 2020	Model d'escola intergeneracional	És un model d'escola intergeneracional que pretén millorar la memòria, crear vincles, intercanvi de cultura, millorar l'aprenentatge i les habilitats lingüístiques.	Divers: Activitats setmanals, mensuals o trimestrals.	Divers: Escola Llars d'ancians	Educació primària
Lyu et al., 2020	Aprenentatge intergeneracional entre avis i nets (LL-GP & GC).	Consta de tres parts: 1) A la llar. En el que l'alumnat i les persones majors de la família llegeixen, juguen i usen WeChat. Es fomenta l'aprenentatge mutu. 2) A l'aula: Es treballa el tema de la intergeneracionalitat a l'aula partint de l'experiència. No hi ha relació mútua. 3) A la comunitat: aprenentatge conjunt sobre els centres comunitaris d'aprenentatge entre avis i nets.	2 mesos	Varietat: Aula, la pròpia llar i la comunitat	Educació primària
Quesada et al., 2020	SACHIZ	Es treballen temes relacionats amb "compartir la infància" i sobre el propi barri, dissenyats per facilitar la relació i el coneixement mutu entre els participants. S'inclouen activitats d'escriptura, llengua estrangera i ús de tecnologies. S'utilitza el treball col·laboratiu en grups estables (5 infants i una persona major).	3-4 mesos 16 sessions persones majors. 8 sessions conjuntes. 1,5 hores	Aula	Educació primària (4º i 5º)

4. Programa intergeneracional entès com un model d'escola intergeneracional. Suposa el desenvolupament d'un model d'escola intergeneracional, com és el cas de les intervencions que es presenten a "Model d'escola intergeneracional" (Campillo et al., 2020).

Així, es pot detectar també una diferència en el tipus de rol que agafen les persones majors i els infants, i el tipus d'interacció que s'hi estableix. Considerant el tipus de participació de les persones majors i el rol que agafen, es pot veure com, en els dos programes en el que les persones majors ajuden al mestre actuant com a suport per millorar el rendiment acadèmic de l'alumnat i el seu comportament (Experience Corps i Project Serve), es dona un tipus de relació més jeràrquica entre persona major-menor a la que probablement es du a terme a altres programes on persones majors i estudiants participen i aprenen juntament. La mateixa relació jeràrquica que, presumiblement, s'estableix en els programes en el que els majors exerceixen de mentors o donen xerrades (Active Generations i Programas Intergeneracionals des de l'escola). De forma contrària, programes com el programa de connexió multigeneracional, els programes SACHI i SACHI2, el programa d'art intergeneracional a l'escola, el programa intergeneracional orientat a la pràctica radiofònica, i el programa IL & GP, presumiblement estableixen un tipus de relació més horitzontal, en el que els menors aprenen dels majors i viceversa, ja que estableixen un tipus d'activitats interactives que fomenten la comunicació i la interacció com són els jocs, compartir experiències o el treball conjunt i col·laboratiu.

5. Conclusió

La present revisió mostra programes intergeneracionals que s'han dut a terme amb nens i nenes que es troben cursant educació primària. Es tracta de programes que s'han desenvolupat en la seva majoria en el context escolar, ja sigui el centre o a l'aula i que, en alguns casos, es combina amb algunes sessions a altres contextos, com puguin ser espais comunitaris (biblioteca o museus), la pròpia casa dels infants (en els casos que el programa impliqui a familiars dels infants) o bé a llars de persones majors.

El recull que aquí es presenta suposa una primera aproximació, no exhaustiva, a alguns programes intergeneracionals per a l'alumnat d'educació primària. Aquest recull es pot complementar amb altres programes disponibles en l'àmbit comunitari i també escolar. En aquest sentit, són molt interessants les estratègies que es duen a terme en l'educació infantil, de l'educació secundària i a la formació professional o a l'universitat per fomentar les tan necessàries connexions entre persones de diferents generacions.

Referències bibliogràfiques

Abarrategui, L. (2018). Radio intergeneracional en la escuela: una propuesta para el envejecimiento activo. *Index. comunicació: Revista científica en el àmbit de la Comunicació Aplicada*, 8(2), 211-228. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6459850>

Abril, M. F. (2013). Experiencia intergeneracional entre personas mayores institucionalizadas y grupo de escolares. *International Journal of Developmental and Educational Psychology*. <http://hdl.handle.net/10662/1067>

Bostrum, A. K., Hatton-Yeo, A., Ohsako, T., Sawano, Y. (2001). Una valoración general de iniciativas de PI en los países involucrados. En A. Hatton-Yeo y T. Ohsako (Eds.), *Programas intergeneracionales: política pública e implicaciones de la investigación una perspectiva internacional*. (pp. 3-8). Hamburgo: Instituto de la UNESCO para la Educación https://infogerontologia.com/documents/gerontologia/envej_activo_intergen/intergenspa.pdf

Campillo, M., Sánchez, M., y Díaz, P. (2020). Present and future of school intergenerational programmes: A study from Spain. *Educational Research*, 62(4), 375-389. <https://doi.org/10.1080/00131881.2020.1819847>

Chorn Dunham, C., y Casadonte, D. (2009). Children's attitudes and classroom interaction in an intergenerational education program. *Educational gerontology*, 35(5), 453-464. <https://doi.org/10.1080/03601270802605473>

Chung, S. y Kim, J. (2020). The effects of intergenerational program on solidarity and perception to other generations in Korea. *Journal of Social Service Research*.

Comisión Europea (2011). *Guía de ideas para la planificación y aplicación de proyectos intergeneracionales. Juntos: ayer, hoy y mañana. Proyecto MATES*. Mainstreaming Intergenerational Solidarity (Solidaridad para la Integración Intergeneracional). Lifelong Learning Programme. <http://anyflip.com/xuey/zpbi/basic>

Delgado, C.R., y Calero, C.G. (2017). Espacios de convivencia y experiencia intergeneracional. *Trabajo Social Hoy*, 82, 19-40. doi:10.12960/TSH.2017.0014

Díaz, A., Pérez, J., y Ortega, T. (2020). Relaciones intergeneracionales para un envejecimiento activo y satisfactorio. /Intergenerational relationships for active and satisfactory aging. *Novedades en población, número especial, mayo de 2020*, 91-104. <http://www.novpob.uh.cu/index.php/NovPob/article/view/445/0>

Fried, L. P., Carlson, M. C., McGill, S., Seeman, T., Xue, Q. L., Frick, K., Erwin, T., Tanner, E. K., Barron, J., Fragakis, C., Piferi, R., Martínez, I., Gruenewald, T., Martin, B. K., Berry-Vaughn, L., Steward, J., Dickersin K., Willging, P. R., y Rebok, G. W. (2013). Experience Corps: a dual trial to promote the health of older adults and children's academic success. *Contemporary Clinical Trials*, 36(1), 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.cct.2013.05.003>

Gamliel, T., y Gabay, N. (2014). Knowledge exchange, social interactions, and empowerment in an intergenerational technology program at school. *Educational Gerontology*, 40(8), 597-617. <https://doi.org/10.1080/03601277.2013.863097>

García de la Torre, M. D. P. (2011). Programas intergeneracionales en el marco de los programas universitarios de mayores. En C. Bru Ronda (ed.), *Actas del IV Congreso Iberoamericano de Universidades para Mayores (CIUUMM 2011): Aprendizaje a lo largo de la vida, envejecimiento activo y cooperación internacional en los programas universitarios para mayores, Volumen II*. La Coruña: Asociación Estatal de Programas Universitarios para Mayores (AEPUM), pp. 903-914. <http://hdl.handle.net/10045/20025>

Giraudeau, C., Bailly, N. (2019). Intergenerational programs: What can school-age children and older people expect from them? A systematic Review. *European Journal of Ageing*, 16(3), 363-376.

Lynott, P. P., y Merola, P. R. (2007). Improving the attitudes of 4th graders toward older people through a multidimensional intergenerational program. *Educational gerontology*, 33(1), 63-74. <https://doi.org/10.1080/03601270600864041>

Lyu, K., Xu, Y., Cheng, H., y Li, J. (2020). The implementation and effectiveness of intergenerational learning during the COVID-19 pandemic: Evidence from China. *International Review of Education*, 66(5), 833-855. <https://doi.org/10.1007/s11159-020-09877-4>

Moreno, P., Martínez de Miguel, S., y Escarbajal, A. (2018). El impacto educativo de los programas intergeneracionales: un estudio desde la escuela y las diferentes instituciones sociales implicadas. *Revista Iberoamericana de Educación*, 77(2), 31-54. <https://doi.org/10.35362/rie7723158>

Murayama Y, Ohba H, Yasunaga M, Nonaka K, Takeuchi R, Nishi M, Sakuma N, Uchida H, Shinkai S, Fujiwara Y. (2015). The effect of intergenerational programs on the mental health of elderly adults. *Ageing and Mental Health*, 19(4), 306-314.

Newman S, Hatton-Yeo A. (2008). Intergenerational learning and the contributions of older people. *Aging Horizon*, 8, 31–39.

Newman S, Ward C, Smith T, Wilson J, Mc Crea J. (1997). *Intergenerational programs: Past, present, and future*. Taylor and Francis.

Orte, C., Vives, M., Pascual, B., y Gomila. M. A. (2014). Sharing Childhood, compartint la infància a les escoles amb una mirada intergeneracional. El primer any de feina junts. *Anuari de l'Educació de les Illes Balears*, (2014), 328-347. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5002825>

Quesada, V. Q., Vives, M., Pascual, B., Gomila, M. A., Amer, J., Pozo, R., y Orte, C. (2020). L'avaluació d'un programa intergeneracional a educació primària: propostes per a l'avaluació a partir de les lliçons apreses en el projecte SACHI2. *Anuari de l'envelliment: Illes Balears*, (2020), 446-464. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7731472>

Ruíz, M^a.I., Gordillo, M., Pérez, M., Calzado, Z., y Z.Pearl, M. (2013). Sociocognitive stimulation for elderly through an intergenerational programme based on the recovery of traditions and popular customs. *International Journal of Developmental and Educational Psychology*, 1(2), 381-387. <https://www.redalyc.org/pdf/3498/349852060035.pdf>

Thompson, E. H. y Weaver, A. J. (2016). Making connections: the legacy of an intergenerational program. *Gerontologist*, 56, 909–918. <https://doi.org/10.1093/geront/gnv064>

Saldaña, S. A., y Hernández, E. (2016). Promoviendo salud en encuentros intergeneracionales: una oportunidad en espacios universitarios. *Rumbos TS*, (13), 133-148. <http://revistafacso.ucentral.cl/index.php/rumbos/article/view/63>

Sánchez, M., Sáez, J., Díaz, P. y Campillo, M. (2018). Intergenerational education in spanish schools: Making the policy case. *Journal of Intergenerational Relationships*, 16, 166-183.

Varma, V. R., Carlson, M. C., Parisi, J. M., Tanner, E. K., McGill, S., Fried, L. P., Song, L.H., y Gruenewald, T. L. (2015). Experience corps Baltimore: Exploring the stressors and rewards of high-intensity civic engagement. *The Gerontologist*, 55(6), 1038-1049. <https://doi.org/10.1093/geront/gnu011>

Whiteland, S. R. (2016). Exploring Aging Attitudes through a Puppet Making Research Study. *International Journal of Education & the Arts*, 17(3), n3. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1094517>

Werner, D., Teufel, J., Holtgrave, P. L., y Brown, S. L. (2012). Active generations: an intergenerational approach to preventing childhood obesity. *Journal of School Health*, 82(8), 380-386. <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2012.00713.x>

Zaidi, A., Gasior, K., y Manchin, R. (2012). Population Aging and Intergenerational Solidarity: International Policy Frameworks and European Public Opinion. *Journal of Intergenerational Relationships*, 10 (3), 214-227. doi: 10.1080/15350770.2012.697845

Autores

VICTÒRIA QUESADA SERRA

Sa Pobla (1984). Llicenciada en Pedagogia a la Universitat de les Illes Balears, Màster en orientació i avaluació socioeducatives i doctora en Educació (Ciències Socials i Jurídiques) per la Universitat de Cádiz. És professora i investigadora de la Facultat d'Educació de la Universitat de les Illes Balears. Les seves línies de recerca són l'avaluació educativa i socioeducativa.

MARIA SINTES TORRES

Ciutadella (1983). Llicenciada en Administració i direcció d'empreses, Universitat de Barcelona. Graduada en Psicologia, Postgrau en Atenció Geriàtrica i Gerontologia, Màster en Intervenció socioeducativa en Infància, Adolescència i família per la Universitat de les Illes Balears. Experiència en col·laboració recerca cognició humana, en salut mental, atenció a les persones majors amb demència i joves adolescents amb problemes amb alcohol, drogues i altres substàncies.